

*Program profilaktyki
"Przeciwdziałanie agresji w szkole".*

*Agata Majda
Pracownia Terapeutyczna ALFA w Olkuszu*

Wstęp

Program Profilaktyki jest dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, który opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą wspólną całość. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak każdego nauczyciela.

Działania edukacyjne będą obejmować uczniów, nauczycieli i rodziców. Celem programu będzie pozyskanie rodziców uczniów jako sojuszników w przeciwdziałaniu agresji

i przemocy w szkole.

Na rozwój osobowości dzieci i młodzieży wpływa wiele czynników, a głównie: dziedziczność, aktywność własna jednostki, szeroko pojętego środowiska, szkoły, innych celów oraz różnych celowo organizowanych instytucji: przedszkola, kościoła, placówki kulturalne. Silny wpływ, jak wykazują liczne obserwacje i badania wywierają środki masowego przekazu. Agresja i przemoc to problem, który narasta w wielu szkołach. Uczniowie rozwiązują konflikty często poprzez spory, wyzwiska, kłótnie i bójki. Przemoc narusza jednak podstawowe prawo każdego dziecka do życia w poczuciu bezpieczeństwa na terenie szkoły.

Szczególną rolę w kształtowaniu pozytywnych postaw społeczno-moralnych dzieci

i młodzieży ma do spełnienia szkoła. Wykorzystując zdobyte doświadczenia, biorąc pod uwagę wymogi i możliwości środowiska. Każda szkoła powinna wypracować własne sposoby, które będą podstawą programów profilaktycznych.

podstawa teoretyczna

Agresja nie jest działaniem jednego typu ale dotyczy rozmaitych zachowań powodujących fizyczną, psychiczną lub/i emocjonalną krzywdę innych ludzi. Kojarzy się zwykle z obrazem nastolatka bijącego kolegę, jednak agresja to też rozpowszechnianie o kimś złośliwych plotek, celowe wykluczenie jednostki z grupy, przekazywanie, drażnienie i rozpowszechnianie o kimś złośliwych plotek oraz celowe wykluczenie jednostki z grupy, przezywanie, dranie i prowokacja.

Możemy wyróżnić trzy czynniki, które wywierają wpływ na powstanie i kształtowanie się postaw agresywnych. Są to czynniki: biologiczne, społeczne i psychologiczne. **Czynniki natury biologicznej** mają swoje źródło, w dalekiej przeszłości oraz nabywanych przez człowieka doświadczeniach od początku życia, są to źródła agresji genetyczne. **Czynniki społeczne**, czyli środowiskowe składa się na nie cała masa doświadczeń, jakich nabywa człowiek od początku swojego życia. Dziecko chłonie to co widzi, słyszy, to co odczuwa wśród najbliższych, rodzinie, grupie rówieśniczej, to kształtuje psychikę, zachowania, stosunek do innych. Są to doświadczenia: emocjonalne, poznawcze, socjalizacyjne. **Czynniki natury**

psychologicznej. Psychika człowieka najintensywniej rozwija się i kształtuje w okresie wczesnego dzieciństwa dlatego ważne jak rozwija się jego osobowość w toku wychowania.

Są różne teorie agresji. Wyjaśniają one mechanizmy powstawania agresji u człowieka. W jednych koncepcjach jest mowa o wrodzonych popędach, w innych o istotnym znaczeniu frustracji a w najnowszej chyba, akcentuje się czynniki środowiskowe. Teoria społecznego uczenia się, bo o niej mowa jest dla praktyków, czyli nauczycieli, wychowawców i rodziców chyba najbardziej przydatna. Z badań bowiem wynika, że **dzieci najskuteczniej i najszybciej uczą się zachowań agresywnych poprzez naśladownictwo i modelowanie!** Dziecko zachowuje się agresywnie, bo takie zachowanie przynosi mu **korzyść**. Dziecko dostaje nagrodę, najczęściej w postaci akceptacji grupy podobnych sobie. Na drodze tzw. wzmocnień - zachowania te są utrwalane . Jest to tak zwana teoria behawioralna.

Omawiając zjawisko agresji możemy mówić o **czynnikach ryzyka**, które mogą mieć wpływ na pojawienie się zachowań agresywnych. Do czynników tych zaliczymy: środowisko – dzieci wychowujące się w zróżnicowanym otoczeniu, które może mieć wpływ na jego zachowanie. W dzielnicach silnie zagrożonych patologią młodzież stykać się może z różnego rodzaju grupami przestępczymi, są świadkami agresji; ubóstwo – badania nad liczbą przestępstw z użyciem przemocy wykazują, iż ich występowanie koncentruje się w ubogich dzielnicach miast. Jednak samego ubóstwa nie należy utożsamiać z przemocą. Jest czynnikiem ryzyka, rodzice doświadczają stresu o zapewnienie bytu dzieciom co może rodzić zachowania agresywne; przemoc w telewizji i mediach – agresja płynąca z ekranu wpływa na zachowanie dzieci. Oglądając przemoc uczą się nowych zachowań; uczenie się agresji - uczenie się agresywnych zachowań przez obserwację rodziców, opiekunów, innych dorosłych, starszych kolegów. Może im to sugerować, że takie zachowania stanowią normę i nie pociągają za sobą negatywnych konsekwencji. Obserwowana agresja powoduje emocjonalne poruszenie; wiara w skuteczność agresji - uważanie , że agresja może pomóc w osiągnięciu pożądanego celu. Akceptacja przemocy lub tego rodzaju zachowań wpływa na wzrost niepożądanego zachowania; relacje rodzic-dziecko – jeśli są zachwiane może to prowadzić do działań agresywnych (stres, ubóstwo, brak poczucia bezpieczeństwa, zanik więzi, brak ciepła rodzicielskiego, praktyki dyscyplinujące, konflikty, itp); sposób interpretacji świata – u młodych ludzi mających wysoki poziom agresji występują w procesie myślowym pewne, szczególne cechy różniące ich od rówieśników. Poziom ich moralnego rozumowania zdaje się być niższy, na co wskazuje fakt, że rzadziej biorą pod uwagę motywy postępowania przy ocenie moralnej bohatera powieści. Cechuje też ich mniejsza empatia wobec cierpiących rówieśników; kontakty z rówieśnikami – to istotny aspekt życia młodego człowieka. Dzieci o wyższym poziomie agresji są często odrzucane przez grupę; zmiany w sferze społeczno-kulturalnej – wysokie bezrobocie, niewystarczający nadzór rodziców, patologia rodzinna, mniejsza stabilność rodziny, zmiana systemu wartości (przejmowanie wartości z kręgu kultury zachodniej).

Omawiane czynniki ryzyka mogą również stać się **czynnikami chroniącymi** i tak środowisko - jeśli jest prawidłowe bez zagrożeń, bezpieczne i spokojne może zmniejszyć ryzyko występowania zachowań agresywnych; dobre relacje rodzinne - rodzina pełna bez cech patologicznych, silna więź z rodzicami, dzieci otoczone miłością, zainteresowaniem, mają mało powodów do agresji wrogości. Uciekają się do agresji, gdy się boją, są osamotnione lub gdy mają silną potrzebę akceptacji czy zwrócenia na siebie uwagi; kontakty z rówieśnikami gdy prawidłowe cechujące się akceptacją, zrozumieniem, empatią również zmniejszą zachowania związane z przemocą; zainteresowanie nauką szkolną - młody człowiek musi wiedzieć, że uczy się dla siebie, że nie może lekceważyć swojej przyszłości. Praca nie czeka, ale ucząc się zwiększamy swoje szanse; praktyki religijne - księża, katecheci uczą dzieci, jak odróżnić dobro od zła, jakie wartości w życiu są najważniejsze; zakorzenienie w normach i tradycjach. - dobrze jest, gdy dziecko wzrasta w rodzinie wielopokoleniowej. Uczy się wtedy szacunku do osób starszych, rozumienia ich potrzeb. Dziadkowie przekazują wnukom tradycje rodzinne, regionalne, narodowe. Młody człowiek zakorzeniony w rodzimej tożsamości ma swoje miejsce w życiu, nie musi szukać wzorców zachowań w mediach.

Mamy różne rodzaje agresji, o których należy wspomnieć.

Agresja impulsywna – wiąże się z dużą pobudliwością, nagłymi, częstymi, niewspółmiernymi do bodźca niekontrolowanymi wybuchami złości, zwykle nie jest ukierunkowana na osiągnięcie jakiegoś celu i może być skierowana przeciwko samemu sobie. Jej pojawienie się nie musi wcale związane być z antyspołecznymi dążeniami sprawcy. Agresja impulsywna może być też elementem obrazu jakiegoś zaburzenia, np. zaburzeń psychotycznych, uzależnień, zaburzeń zachowania, zaburzeń osobowości – (np. antyspołecznych czy borderline), zaburzeń nastroju. Może być też częścią obrazu klinicznego prezentowanego przez pacjentów upośledzonych umysłowo. Inna nazwa to agresja instrumentalna.

Agresja zsocjalizowana – wiąże się zwykle z niewielką, wewnętrzną pobudliwością, zwykle jest kontrolowana przez sprawcę i używana w celu osiągnięcia czegoś, poprzez fizyczną czy psychiczną agresję w stosunku do innych osób. Zazwyczaj jej stałe występowanie związane jest z utrwalonymi wzorcami zachowań społecznych jednostki. Przykładowo w grupie dzieci agresja zsocjalizowana zawiera w sobie społeczne zachowania w grupie mające służyć osiągnięciu konkretnego celu. Inna nazwa to agresja wroga – reaktywna ma na celu zranienie drugiej strony.

Formy agresji i przemocy - rzemoc i agresja rówieśnicza mogą przybierać różne formy.

Najogólniej można je podzielić na trzy grupy: fizyczna - bicie, kopanie, popychanie, plucie, wymuszanie pieniędzy, zamykanie w pomieszczeniach, niszczenie własności, różne prace zleczone, np. noszenie teczek; słowna - przezywanie, wyśmiewanie, obrażanie, plotkowanie, obgadywanie, namawianie się, manipulowanie związkami przyjaźni, grożenie, szantażowanie; bez użycia słów i kontaktu fizycznego: wrogie

gesty, miny.

Działania wychowawcze powinny obejmować wszystkie formy przemocy. Często zdarza się jednak, że rodzice czy nauczyciele zajmują się przede wszystkim agresją fizyczną, która jest bardziej widoczna. Przezywanie czy izolowanie mogą być tak samo krzywdzące i bolesne dla dziecka, jak pobicie. Wszystko zależy od wrażliwości danego dziecka oraz sposobu, w jaki zachowują się sprawcy. Warto pamiętać, że nie tylko chłopcy są sprawcami agresji. Chłopcy stosują częściej bezpośrednie formy przemocy. Dziewczyny działają w sposób zakamuflowany, wolą manipulować związkami i obgadywać, niż wprost wyrażać swoje niezadowolenie czy uczucia.

cele

- podniesienie poziomu bezpieczeństwa uczniów w szkole,
- wzrost kompetencji nauczycieli i rodziców w zakresie radzenia sobie w sytuacji agresji i przemocy, zapoznanie z formami agresji w tym agresji werbalnej,
- wzrost kompetencji rodziców w ich funkcji rodzicielskiej,
- wzrost kompetencji samych uczniów w szukaniu sposobów radzenia sobie ze stresem w trudnych sytuacjach i szukania innych nie agresywnych rozwiązań konfliktów,
- wzmocnienie integracja środowiska szkolnego (uczniów, nauczycieli, rodziców) wokół rozwiązywania problemów wychowawczych,
- wzmocnienie kompetencji środowiska lokalnego w zakresie rozpoznawania agresji i reagowania w sytuacji przemocy.

strategie profilaktyczne

- strategie edukacyjne,
- strategie informacyjne,
- strategie interwencyjne,
- strategie alternatyw.

treści

- czym jest agresywne zachowanie i przemoc?
- jakie są stereotypy zachowań agresywnych?
- pomoc i alternatywne sposoby rozładowania napięcia i agresji?
- wsparcie dla ofiar agresji i przemocy
- jakie są prawidłowe postawy rodzicielskie i kontakty rodzic-dziecko?

struktura programu

- monitoring wizyjny szkoły – system monitoringu wizyjnego w szkole ma na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów; ma zapobiegać

kradzieżom, dewastacjom mienia szkolnego, zastraszeniom uczniów, przejawom agresji fizycznej, wejściem na teren szkoły osób niepowołanych (dilerów, złodziei i innych osób stanowiących zagrożenie dla uczniów) oraz spożywaniem przez uczniów alkoholu, paleniu papierosów, zażywaniem narkotyków. Ma służyć podejmowaniu działań interwencyjnych. Zapis z monitoringu może być wykorzystany do podjęcia odpowiednich działań przez: dyrektora, nauczycieli, wychowawców i funkcjonariuszy policji,

- warsztaty z psychologiem "Przemoc i agresja, sposoby radzenia sobie z nimi" – warsztaty dla nauczycieli: zapoznanie się z formami agresji i sposobami radzenia sobie z nią, źródła agresji, skutki agresji, agresora, ofiary, co należy robić gdy spotkamy się z agresją w codziennych sytuacjach szkolnych. Przekazanie informacji nt. osób i instytucji udzielających pomocy,

- spotkania z psychologiem dla rodziców: zapoznanie rodziców z formami agresji, sposobów radzenia sobie z nią. Przekazanie informacji na temat osób i instytucji udzielających pomocy. Wyposażenie w umiejętności reagowania i radzenia sobie z agresją. Zapoznanie z programem profilaktycznym. Zapoznanie z sankcjami prawnymi dotyczącymi agresji w szkole,

- indywidualne spotkania z rodzicami i rozmowy z pedagogiem i psychologiem na temat poprawy kontaktów rodzic-dziecko i poprawy kompetencji rodzicielskich,

- indywidualne spotkania z ofiarami przemocy, kierowanie do specjalistycznych poradni,

- spotkania z pedagogiem dla uczniów i zajęcia dotyczące sposobów rozładowywania napięcia,

- warsztaty dla uczniów uczące zastępowania agresji "Jak kontrolować złość, by nie doprowadzić do agresji?", odgrywanie scen, które na co dzień odbywają się w szkole i omawianie ich,

- spotkanie dla uczniów z policjantem "Agresja – ofiara – sprawca"- sposoby radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia, gdzie szukać pomocy, konsekwencje prawne agresji,

- integracja rodziców uczniów i nauczycieli poprzez zorganizowania festynu na terenie szkoły "Stop przemocy": piknik, kiermasz, gry i zabawy połączone z propagowaniem stylu życia bez konfliktów prowadzących do zachowań agresywnych. Zainteresowanie działaniami również środowiska lokalno poprzez akcję plakatową i zaproszenie do udziału w festynie,

- współpraca z instytucjami wspierającymi program profilaktyczny: Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Komenda Policji, Sąd Rejonowy Wydział Rodzinny i Nieletnich, Ośrodek Pomocy Społecznej, Służba Zdrowia, Zespół Kuratorów rodzinnych i Nieletnich, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia".

–

bibliografia

Suzanne Guerin, Eilis Hennessy „Przemoc i prześladowanie w szkole.

Skuteczne przeciwdziałanie agresji wśród młodzieży”.

Jakub Kołodziejczyk „Agresja i przemoc w szkole”.

materiały konferencyjne z Konferencji Naukowo- Szkoleniowej „Zapobieganie

agresji w szkole“ , Warszawa 25 kwietnia 2007 roku.

B. Kubik, Agresja w szkole, "Życie Szkoły" 2001 nr 4.

H. Rylke “Pokolenie zmian. Czego boją się dorośli? “.

J. Węgrzynowska, A. Milczarek „Jak zbudować system przeciwdziałania agresji i przemocy w szkole“.